

Gecekonduyu Wacquant'la Düşünmek: Umud Mekânlarında Toplumsal ve Mekânsal Dönüşüm *

*

Ferhat Arık

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Öz

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında neredeyse bütün dünyada yapısal, ekonomik ve politik değişimler neticesinde adı ve niteliği ülkeden ülkeye değişen, kentsel mekânın en alt hiyerarşisinde kalan mahalleler ortaya çıkmıştır. Türkiye’de gecekondu; bir dizi yapısal dönüşüm neticesinde sürecin zorunlu bir sonucu olarak kentlerdeki önlenemez yükselişini günümüze kadar taşımıştır. Bu çalışma, Loic Wacquant’ın araştırmalarıyla bağlantılı olarak “Gecekonduların” bir konumlandırmasını içermektedir. Çalışmanın amacı; kent yoksulluğunun oluşum süreçlerini ve temel dinamiklerini politik ve ekonomik dönüşümler ışığında anlamaya çalışmaktır. Bu doğrultuda yapılan araştırma ile; göçmenlerin kırdan kente göç süreci, umud mekânı olarak gecekonduların inşası, sınıfsal pozisyonları, göçmenlerin toplumsal, mekânsal ve kültürel dönüşümleri gecekondu gözünden ele alınmıştır. Nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı çalışmada, 30 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler MAXQDA 11 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; tarihsel, toplumsal ve politik şartlara bağlı olarak kentin “marjinalleri” yoksulluk ortak paydasında buluşsa da ülkeden ülkeye önemli farklar göstermektedir. Türkiye’de gecekondu göçmen açısından kente tutunmanın mekânsal tezahürü olmuştur. Dayanışma ağları ve hemşerilik kente tutunmanın ilk adımı olan gecekonduların inşasında ve kentte var olabilmelerini sağlayan ekonomik girişimlerde en önemli etken olmuştur. Gecekondu için apartmanlarda yaşama en önemli hedeftir. Kentsel dönüşüm süreçleri neticesinde hedeflerine ulaşan gecekondu bir yandan kentin orta sınıfları haline gelirken bir yandan beklemedikleri ve arzu etmedikleri kültürel ve toplumsal sonuçlarla yüzleşmek durumunda kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kent Paryaları, Göç, Gecekondu, Umud Mekanları, Kentsel Dönüşüm

* Bu makale, yazarın “Umud Mekanlarından Kentsel Dönüşüm Alanlarına Toplumsal Hareketlilik” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

'Re-thinking Squatter Houses with Wacquant; Social and Spatial Transformation in the Spaces of Hope

*

Ferhat Arık
Hatay Mustafa Kemal University

Abstract

In the aftermath of the Second World War, structural, economic and political changes took place in almost all over the world. As a result, neighborhoods whose name and nature vary from country to country and have the lowest level of urban space hierarchy have emerged. As a necessary outcome of a series of structural transformations, unavoidable rise of the squatter houses in the cities has been carried to this day in Turkey. This study includes a positioning of the "Squatter Houses" in connection with the research of Loic Wacquant. The aim of the study is to understand the formation processes and basic dynamics of urban poverty in the light of political and economic transformations. Through this research; The migration process of migrants from rural to urban areas, the construction of squatter houses as spaces of hope, class positions, migrants' social, spatial and cultural transformations are touched upon from the viewpoint of squatters. In this study, in which qualitative research technique was used, in-depth interviews were conducted with 30 people. The data are analyzed by MAXQDA 11 program. According to the results obtained, the "marginals" of the city meet on the common ground of poverty, depending on historical, social and political conditions. Yet, it has significant differences from country to country. Squatter houses, in Turkey, has become a spatial manifestation of migrants' adaptation to the city in their eyes. Solidarity networks and favoring someone because of being from the same place were the most important factors in the construction of the squatter houses, which is the first step towards adaptation to the city, and in the economic initiatives that guarantee their existence in the city. For squatters, living in apartments is the most important goal. As a result of the urban renewal processes, squatters reached their targets. On the one hand, they had to face the cultural and social consequences that they did not expect and desire, while becoming the middle class of the city.

Keywords: *Urban Outcasts, Migration, Squatter House, Spaces of Hope, Urban Transformation*

Giriş

Türkiye’de kentler 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle tarımda meydana gelen yapısal dönüşüme bağlı olarak yoğun göç dalgalarına maruz kalmıştır. Göç neticesinde kentlerin nüfusu önemli oranda artarken, sanayileşme sürecini henüz tamamlamamış olan kentler göçmenlere istihdam alanı yaratamadığı gibi barınabilecekleri konut arzı da gerçekleştirememiştir. Bu sürecin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkan gecekondular, enformel olarak kentlerdeki konut sorununa bir çözüm yolu olmuşlardır. Bu araştırma, öncelikle 1950 sonrası Türkiye’de meydana gelen toplumsal, mekânsal ve ekonomik dönüşümün gecekondular tarafından nasıl yaşandığını, deneyimlendiğini anlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte araştırma, Wacquant’ın (2015) “Amerikan Gettolarının” ve “Fransız Banliyölerinin” bir karşılaştırmasını içeren “Kent Paryaları” isimli çalışmasından hareketle gecekonduların bu kavramsal inşa içerisindeki konumunu tartışmaya açmaktadır. Kara gettonun geçirdiği kurumsal dönüşümü tanımlamaya ve açıklamaya çalışan Wacquant, Amerikanın “hipergettoları” ile Fransanın “şehir çeperlerinin” benzerlik ve farklılıklarını esas alarak ileri marjinalliğin sosyolojik olarak karşılaştırmalı analizini çalışmasının temeline oturtur.

Analitik çerçevesini Bourdieu epistemolojisinin çizdiği Wacquant’ın araştırmaları; genel itibariyle kentsel eşitsizlik, kent yoksulluğu, ırksal ve sınıfsal tahakküm, özellikle kent üzerinde devletin politik ve ekonomik etkilerini, süreçlerini ve dinamiklerini konu edinmiş ve yöntemsel olarak disiplinler arası bir yaklaşımla karşılaştırmalı teorik bir anlayışı benimsemiştir. Çalışmalarının uygulama aşaması ise etnografik alan araştırmalarına dayanır ve teorik arka plan ile pratiği bu yolla kesiştirerek gözler önüne serer (Arlı ve Göker, 2014, s. 129).

Wacquant külliyyatı; sınıfsal tabakalaşma, etnik bölünme ve devletin politik ve ekonomik etkilerini kentin marjinalleri ve kent yoksulluğu üzerinden açıklamaya çalışır. Wacquant’ın 1988-1991 yılları arasında Chicago’da bir boks salonunda gerçekleştirdiği araştırması bir yandan Bourdieu epistemolojisinin ve sosyolojisinin izlerini taşıırken bir yandan da Wacquant’ın genelde kent sosyolojisi özelde ise kent paryalarını, kentin marjinallerini ele aldığı çalışmalarının temelini oluşturmaktadır (Wacquant, 2012, s. 10-13).

Wacquant (2015), 2. Dünya Savaşı sonrasında kent yoksulluğunun, kent marjinalliğinin toplumsal ve ekonomik yapısı ile yirminci yüzyılın sonun-

daki yapının büyük ölçüde dönüştüğünü belirtir. Refah devletinin sona ermesi, neoliberal kapitalist ekonomi ile 1980 sonrası emek piyasası, yoksulluk mekanları, yoksulluğa bakış bariz bir şekilde değişmiştir. Wacquant, Amerika'da kara gettonun refah devletinin küçülmesine paralel bir biçimde yoksulluğun derinleştiği, işsizliğin kronik bir hal aldığı, suçun merkezi bir rol oynadığı bir sürgün mekanına (hipergetto) dönüştüğünü ileri sürer. Fransız banliyölerinde ise ele alındığı ve korkulduğu şekliyle bir gettolaşmanın yaşanmadığını buna karşın tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomi politığın banliyöleri de yaftalamanın, toplumsal hareketlilik imkanlarındaki daralmanın, yoksulluğun mekânsal tezahürü olarak gözler önüne serdiğini belirtir.

Türkiye'de de 2. Dünya Savaşı sonrasında modernleşme sürecinin bir parçası olarak meydana gelen yapısal değişim ve dönüşüm süreci toplumsal, ekonomik ve mekânsal birtakım sonuçlar doğurmuştur. Özellikle tarım ekonomisindeki dönüşüm kırdan kente göçü tetiklemiş ve kentlerin önemli bir parçası haline gelen gecekondu mahallelerini ortaya çıkarmıştır. 1950 sonrası Türkiye'nin mekânsal, toplumsal ve ekonomik dönüşümünü anlamak bir bakıma gecekonduların ve gecekonducuların dönüşümünü anlamaktan geçer. Öyle ki, Türkiye'nin başkenti ve beyni olan Ankara'da 1964 yılında gerçekleştirilen çalışma ışığında gecekondu toplam konut sayısının %64,60'na tekabül etmektedir. Bu yıllarda Ankara'nın toplam konut sayısının yarısından fazlasını gecekonducuların oluşturduğu görülmektedir

Tablo 1. Kentlerdeki Gecekonduların Toplam Konut Sayısına Oranı

	Toplam Konut Sayısı	Gecekondu Sayısı	Toplam Konut Sayısına Göre Gecekondu Sayısı (%)
Adana	38.724	18.925	48.87
Ankara	108.360	70.000	64.60
Bursa	40.260	8.713	21.64
Diyarbakır	11.030	1.400	12.69
Erzurum	14.505	5.750	39.64
İskenderun	10.326	4.275	41.40
İstanbul	303.418	120.000	39.55
İzmir	74.670	18.025	24.14
Mersin	13.740	896	6.52
Samsun	14.010	5.700	40.69
Zonguldak	9.485	14.000	*

Kaynak: İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, 1964

Türkiye'de 1950'li yıllarda ile başlayan ve 1985'lere kadar devam eden kırdan kente doğru gelişen iç göç "emek göçü" olarak tanımlanabilir. Kırdan kente göç eden kişi sayısı 1945-1950 arasında 214 bin iken, 1950-1955

arasında bu sayı 904 bine çıkmıştır. 1960 ve 1965 yıllarında göç oranında fazla bir artış olmazken, 1965-1970 yıllarında tekrar önemli bir sıçrama ile 1.938.000'e ulaşmıştır. 1975-1980 arasında 1.692.000'e düşen göçmen sayısı, 1980-1985 yılları arasında keskin bir artışla 2.582.000'i bulmuştur (Akşit, 1998, s. 25). Türkiye genelinde 1950 sonrası hızla artan iç göçe bağlı olarak ortaya çıkan gecekondulu ve gecekondulu nüfusu ise tarihsel olarak şu şekilde belirlemiştir;

Tablo 2. Türkiye'de Gecekondulu ve Gecekondulu Nüfus (Keleş, 2012, 510)

Yıllar	Gecekondulu	Gecekondulu Nüfus	Kentsel Nüfustaki Payı (%)
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9
1995	2.000.000	10.000.000	35.0
2002	2.200.000	11.000.000	27.0

Gecekondulu, favela, macambo, rancho, bustee vb. modern toplumlarda toplumsal tabakalaşmanın en altında bulunan nüfus kümelerinin kentsel alandaki mekânsal ayrışmalarının bir sonucudur. Bu mekanlar, modern dünyanın yapısal dönüşümlerinin birer sonucu olarak ele alınmalıdır. Karpat, gecekondulu yerleşimlerinin kentleşme ve modernleşmenin kaçınılmaz bir adımı olmadığını; eğer konut yapma becerileri ve mali kaynaklar mevcut olsaydı bu yerleşimlerin ortaya çıkmayabileceğini belirtir. Fakat özellikle üçüncü dünya ülkelerinde, gecekondulu yerleşimleri genelde modernleşme özelde kentleşme sürecinin ortaya çıkardığı göç dalgalarının neredeyse doğal bir adımı haline gelmiştir. Karpat'a göre gecekondulu ve türevi yerleşimler bir sapma olarak değil, tam aksine çağdaş iktisadi kalkınma ve kentleşme-modernleşme sürecinin bir parçası olarak düşünülmelidir (Karpat, 2003, s. 29).

Gecekondular ile ilgili yasal düzenlemelerin dışında onu bir sosyal vaka olarak gören çalışmaların ilki; 1957 yılında İbrahim Öğretmen'e ait "Ankara'da 158 Gecekondulu Hakkında Monografi" adlı çalışmadır. Bu dönemde ayrıca İbrahim Yasa (1966), Sewel (1964), Charles W.M. Hart (1969), Turhan Yörükân (1965) Ankara, İstanbul ve İzmir'de gecekondulu bölgelerinde araştırma yapmışlardır. Bu çalışmalarda genel olarak gece-

konduların kentle bütünleşme meseleleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmalar, modernleşme teorilerinin etkisiyle gecekondu bölgelerinin zamanla kente ekleneneceğini ve yok olacağını belirtmektedirler. Yapılan çalışmalarda genel olarak, gecekonducuların giyim-kuşam, yeme-içme, sosyal faaliyetler gibi alanlarda kentle olan farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durularak kentle bütünleşmenin izleri aranmıştır.

Göçmenler, genellikle daha iyi bir yaşam koşullarına ulaşmak adına kente gelmişler ve “umut mekanları” olarak nitelendirebileceğimiz gecekonducuları inşa etmişlerdir. Göçmen açısından sırtında yorganı ve cebinde otobüs parasıyla gerçekleştirilen kente göç süreci bir belirsizlik ve kaosun ifadesidir. Nereye gittiğini, nasıl iş bulacağını bilemeyen göçmen için gecekondu umudun mekânsal tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle “umut mekanları” bir ülkenin geçirdiği yapısal dönüşüme bağlı olarak ortaya çıkan sınıfsal, toplumsal ve mekânsal yeni bir konumlanma sürecidir. Gecekonducularla ilgili yapılan çalışmalarda (Karpas, 2003; Şenyapılı, 2004; Sencer 1979; Kongar 1973; Gökçe, 1993; Erder, 1996; Kartal, 1978 Işık ve Pınarcıoğlu, 2013) görülmektedir ki, akrabalık ve hemşeri yardımlaşmaları sonucu meydana getirilen gecekonducular, kentte var olabilmek için tek başlarına yetmeseler bile kentlere atılan ilk adımın bir şekilde başarıya ulaştığı mekanlardır. Bu yönüyle göçmenler, umutsuz ve yalnız değillerdir. Akra ve hemşeri ilişkileri yardımıyla oluşturulan ağ onların kentle mekânsal ve ekonomik anlamda bütünleşmelerinin ana belirleyicisi olmuştur. Fakat bu mekanlar dışlanmanın ve yoksulluğun merkezi olmaktan da kurtulamamışlardır.

Getto, Banliyö ve Gecekondu

Bu çalışmada, gecekonducuları Chicago'nun kara gettosu ve Paris banliyöleriyle karşılaştırarak, Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal şartları içerisinde gecekonducuların ortaya çıkarmış olduğu toplumsal, mekânsal, ekonomik yapının özgünlüğünü ve tarihsel süreç içerisinde gecekonducuların-gecekonducuların uğradığı dönüşümü anlamamıza yardımcı olacağı ileri sürülmektedir. Wacquant, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik dönüşümün anlaşılmasına yönelik bir çaba içerisinde. Bu dönüşümün, Amerika'nın kara gettosunda ve Fransa'nın işçi sınıfı banliyölerinde çalışarak ve bu yapıları karşılaştırarak her toplumun devlet yapısına, sınıfsal ve mekânsal özelliklerine, tarihsel dokusuna

bağlı olarak sosyolojik anlamda farklı sonuçlar doğurduğunu belirtir. Wacquant (2015), ileri marjinalliği analiz edebilmek ve farklı bağlamlar içerisinde karşılaştırma yapabilmek için ileri marjinalliğin altı boyutlu ideal tipini oluşturmuştur.

1. Toplumsal istikrarsızlık ve hayat güvencesizliği vektörü olarak ücretli emek
2. Makroekonomik akımlardan işlevsel kopuş
3. Mekânsal sabitleşme ve yafıt
4. Uzamsal yabancılaşma ve “mahal”in çözülmesi
5. Hinterlantın yok oluşu
6. Toplumsal parçalanma, simgesel yarıлма ya da “güvencesizler”in tamamlanmamış doğumu

Bu araştırmada, tek tek bu maddeler bir analize tabi tutulmamakla beraber getto ve banliyölerde yapılan araştırmaya bağlı olarak gecekondu-lardaki yapı ve tarihsel dönüşüm tartışılmıştır. Öncelikle gecekondu mahalleleri yoksulluğun yoğunlaştığı mekânsal kümelenmeler olması sebebiyle her ne kadar getto ve banliyölerle benzeşse de hem gettodan hem de banliyölerden keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Getto da tıpkı gecekondu kavramı gibi toplumsal olanla mekânsalın kesiştiği bir yerde durur. Erder, gettonun gecekonduya göre çok eski bir kavram olduğunu belirtir, kavramın sosyal bilimler açısından tanımlanması ilk kez 1928’de Amerikalı sosyolog Lous Wirth tarafından yapılmıştır. Wirth, geleneksel Yahudi getto-larında yaşayanların kendilerine özgü yaşam biçimleri ve buna bağlı olarak kurumsal ilişkileri olduğunu belirtir, aynı zamanda yerleşen grup toplumun geri kalanına oranla şiddetli bir ayrımcılığa uğramaktadır (Erder, 2006, 2-3). Erder, gettonun toplumsal ve ekonomik anlamda köhneleşmiş bir mekânsal birim olmaktan öte etnik, dini ya da politik bir tür dışlama ve sürgün mekânı olarak ele alındığını belirtir. Gecekondu, gettolarda olduğu gibi ırksal özelliklere bağlı olarak bir tür kapatılmanın ya da sürgünün mekânsal tezahürü değildir. Gecekondu çiftçilikten kent işçiliğine geçişin bir tür mekânsal yansıması olarak ele alınabilir. Bu yönüyle sınıfsal nitelikler itibariyle banliyölerle benzeşse de bütünüyle örtüşmezler. Banliyölerin en temel özelliği post-kolonyal göç sonucu ortaya çıkmış mekânsal birimler olmaları iken, gecekondu iç göç neticesinde ortaya çıkmışlardır. Ayrıca banliyö devlet politikasının bir sonucu olarak oluşturulmuş toplu konut alanlarıdır. Gecekondu ise kaçak yapılaşmalardır.

Gecekondu kentleşme ve kentlileşme süreçleri sınıf kimliği çerçevesinde değil hemşerilik ve akrabalık gibi sosyal ağlar yardımıyla gerçekleşmiştir.

Wacquant gettoyu iki ana tarihsel çizgi içerisinde ele alır. Bunlardan ilki komünal gettodur. İkinci dünya savaşının hemen sonrası olarak tarif edilebilecek komünal getto; ortak kader anlayışının sonucu olarak sıkı bir dayanışmanın olduğu, sınırları belli mekânsal bir görünüme sahip, ekonomik ve kültürel hayatta belirli bir iş bölümü oluşturmuş, toplumsal hareketlilik imkanlarına inanan ve bu hareketliliğin yaşandığı bir yapıdır. Wacquant, yüz yılın sonunda ise komünal gettonun yerini iktisadi ve siyasi dönüşümler sonunda hipergettoya bıraktığını belirtir. Bu anlamdaki en belirgin dönüşüm, Neoliberal dönemle birlikte, Keynesyen-Fordist döneme ait üretim ve refah devletinin ortadan kalkmasıdır. (Wacquant, 2015, 60).

Türkiye’de de gecekondulaşma daha çok iki dönem çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu ayrımın temelinde Wacquant’ın (2014) analizinde olduğu gibi 1980 sonrası neoliberal ekonomik sistemin etkileri vardır. Neoliberal dönem öncesi ekonomi politik gecekonducuların sistem içerisinde barınabilmesini ve kentin önemli bir yüzü olarak bugünlere taşınmasını sağlamıştır.

Karpat (2003) gecekondulunun kentlileşmesini sağlayan ekonomik ve politik süreci dört başlıkta ele alır. İlki, gecekondulunun ucuz emek deposu olarak kentteki varlığının ithal ikameci ekonomik sistemin vazgeçilmez bir unsuru olmasıdır. İkincisi, tüketici olarak gecekondu kentlerin üretim-tüketim sürecinin ve ekonomik sisteminin en önemli unsuru olmasıdır. Üçüncüsü ise politik etkidir. Göçmenlerin oy potansiyeli olarak görülmesi ve niceliksel olarak seçimlere etki eden güçleri, onların kentlerdeki varlıklarını perçinlemiştir. Son olarak ise, tamamen göçmenlerin emeği olarak ortaya çıkan gecekondu kentlerdeki konut açığına ve sorununa önemli bir çözüm olmuştur. Şenyapılı da özellikle gecekonducuların pazara ucuz emek sunması, devingen oluşları ve aynı zamanda tüketici olarak ekonomik sistem içerisinde olmalarını da göz önünde bulundurarak gecekonducuların bir “tampon” görevi gördüğünü söyler (Şenyapılı, 1978, s. 17-18). Şenyapılı’ya göre, sorun gecekondu ya da marjinal sektör sorunu olmaktan öte, bir kapitalistleşme biçiminin sistem içerisinde hâkim olması meselesidir. Bu yeni sistem, sınırlı kapitale, basit teknolojiye ve ucuz emeğe dayanır.

Ancak emek pazarında küçülme, ücretlerin düşmesi, kamu sektöründe istihdamın azalması gibi neoliberal politikaların etkileri görülmeye başlansa da neoliberal yükseliş ve refah devletinin küçülmesiyle imar affı düzenlemesi aynı döneme denk gelmiştir. Buna bağlı olarak apartmanlaşma yani kentsel dönüşüm süreci gerileyen refah devletinin olumsuz sonuçlarını ve gecekonduların marjinalleşmesini büyük ölçüde engellemiş ve tam tersine gecekonduların nüfusunun orta sınıflaşmasının yolunu açmıştır. Pınarcıoğlu ve Işık'a göre; gecekonduların alanları asıl çarpıcı dönüşümünü 1980'li yıllarda çıkartılan imar affı yasaları ile gerçekleştirmiştir. Bu dönemden sonra çok katlı gecekondular inşa edilmiş ve kentlerde gecekondular üzerinden bir rant oluşmaya başlamıştır. Böylelikle gecekonduların apartmanlaşmasının önü açılmış ve düşük gelirli gecekondular arsa ve gecekondular üzerinden önemli bir hareketlilik alanı kazanmıştır. Gecekondular, bizzat göçmen tarafından ve akraba ve hemşeri dayanışmasıyla kullanım değeri üzerinden inşa edilirken, daha sonra gecekondular ticaretin bir nesnesi haline gelmiş ve alınıp satılmaya başlanmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013, s. 167).

1990'lı yıllardan sonra, gecekondular tarafından paylaşılan rant artık devletin hatta belediyelerin kontrolüne geçmiş ve bu dönem esas itibarıyla mekân üzerinden paylaşılan rantın el değiştirildiği bir dönem haline gelmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yeni bir toplumsal dönüşüm başlamış, kentle bütünleşme meselesi apartmanla bütünleşme meselesi olarak karşımıza çıkmıştır. Yani kentler kamu ve özel sektör ortaklığı ile dönüştürülürken bu dönüşüm "neoliberal kentleşme" kavramıyla açıklanmaktadır (Erman, 2016, s. 24). Neoliberal politikalar ve refah devletinin küçülmesi tek başına Türkiye'de ileri marjinalliğin tezahür ettiği mekânsal birimlere dönüşmemekle birlikte "neoliberal kentleşme", mülteci akını, kentsel dönüşüm için terkedilen yerlerin fuhuş, hırsızlık, suç mekanları olarak ortaya çıkması artık Wacquant'ın önerisi doğrultusunda ileri marjinalliğin sosyolojisi bağlamında yeniden ele alınması gereken yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wacquant (2015) Amerika gettosunda (kara kuşak) dışlanmayı oluşturan temel ayrımın etno ırksal olduğunu belirtir. Fransız banliyölerinde (kırmızı kuşak) ise sınıfsal bir marjinalleşme söz konusudur. Bu bölgeler kentin diğer yüzüne karşı tepkiseldir ve diğerlerine karşı şiddetli çatışmalar barındırır. Kısaca, bu bölgelerde yaşayanlara yöneltilmiş yaftalama ve suçlama, öteki üzerinden yürütülen bir kimlikli inşa sürecini tetiklemiştir.

Gecekondularda yaşayan insanlara karşı da suçlama ve damgalamanın izlerine rastlansa da gecekondulular genel itibariyle kentin diğer yüzü ile her zaman barışık olmuşlardır. Gecekonduların getto ve banliyö gibi yapılardan ayıran en önemli özelliklerden biri de göçmenlerin kentlerde inşa etmiş oldukları gecekondu daimî evleri olarak görmeleri, buna bağlı olarak evlerini sürekli olarak yenilemeye ve daha yaşanılır kılmaya çalışmalarıdır. Ayrıca eğitim yoluyla ve kentteki toplumsal hareketlilik imkanları ile en azından kırdaki yaşantıya oranla daha rahat yaşayacaklarına ve daha iyi şartlar içerisinde kentin bir parçası olacaklarına inanmışlardır. Bununla birlikte, kentin değerleriyle kavgalı değillerdir ve kente karşı düşmanca bir tavır içerisinde olmamışlardır. Gerek kılık kıyafet yönünden gerekse dilin kullanımı açısından kentlilere benzemek adına daima bir çaba içerisinde olmuşlardır. Hemşerilik ve akrabalığa dayalı ağ türü ilişkiler yardımıyla da kentleşme süreci görece daha rahat geçmiştir. Bu durum gecekondu mahallelerinde suç ve sapma gibi olguların toplumsal hayatta baskın olarak ortaya çıkmasını da engellemiştir. Türk gecekondu-larını diğer yoksulluk alanlarından ve dışlanmış mekanlardan ayıran en önemli özellik gecekondu-ların kentli olabilmek adına vermiş oldukları mücadele, umut ve çalışmadır.

Aşağıda, bir umut mekânı olarak gecekondu-ların nasıl ortaya çıktıkları, kentte var olabilmelerini sağlayan yapısal süreçler, apartmanlaşma süreciyle beraber ortaya çıkan orta sınıflaşma ve toplumsal, mekânsal ve kültürel dönüşüm Mamak'ın Akdere mahallesinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlara dayalı olarak incelenmiştir.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma deseni ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, verilerin toplanması ve analizi açısından çeşitli tekniklerin uygulandığı bir araştırma desendir. Bu çalışmada da bu tekniklerden biri olan Anlatı, öyküsel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşım, bir veya birden fazla bireyin deneyimlerini araştırırken, bu bireylerin yaşam öykülerini bir araya getirerek veri toplamayı ve kişisel deneyimleri rapor ederek bu deneyimlerin içerdiği anlamları kronolojik olarak sıralamayı içermektedir (Creswell, 2015, s. 70).

Araştırmanın evreni; Ankara'nın en eski ve en yoğun gecekondu yerleşim alanlarından olan Mamak'ın mahallelerinden Akdere mahallesidir.

Çalışma, 1950 sonrası bir dizi yapısal dönüşüm neticesinde iç göçe bağlı olarak ortaya çıkmaya başlayan gecekondular olgusuna odaklandığı ve gecekondular ve apartman yaşantısının yan yana beraber halen devam ettiği bir alanda yaşanan dönüşümü anlama çabası içerisinde olduğu için Akdere mahallesi evren olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca; Akdere, Ankara'nın en gelişmiş bölgesi olarak kabul edilebilecek, lüksün ve ihtişamlı yapıların bulunduğu Çankaya ve dünden bugüne yoksulluk mekânı olarak bilinen Mamak bölgesi arasında bulunmaktadır. Akdere bu yönüyle her iki sosyolojik havayı da teneffüs eden önemli bir alanda yer almaktadır. Atakule, Karum ve modern kentin yüksek yapılarının rahatlıkla görüldüğü mahallesi Çankaya'dan ayıran İmrahor deresi-vadisidir. Akdere mahallesi-nin TOKİ ya da belediyeler aracılığıyla değil özel müteahhitler eliyle dönüştürülmesi bu bölgenin araştırma evreni olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Araştırma örneklemini ise göç neticesinde Akdere'ye yerleşmiş ve o günden bu yana bu mahallede yaşamış 30 kişiyi ve biri apartmanda biri halen gecekonduda yaşayan iki aileyi kapsamaktadır. Araştırmada veriler, iki aylık süre zarfında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, katılımlı gözlemler, tarihi dokümanlar ve saha notlarından oluşmaktadır. Veriler, verilerin depolanması, düzenlenmesi, kodlanması ve yorumlanmasına hizmet eden bir yazılım programı olan. MAXQDA-11 yardımı ile analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında araştırmacıya yol gösterecek iki temel sorguyu detaylandıran araştırma sorularını şu şekilde sıralayabiliriz.

A. Gecekonduların Göç Hikayeleri ve Kentlere İlk Adım

B. Kentsel Dönüşüm Projeleri Bağlamında Gecekonduların Toplumsal ve Ekonomik Dönüşümü

Bulgular

Bulgular; üç bölüm ve alt temalar çerçevesinde oluşturulmuştur. İlk olarak katılımcıların ve araştırma yapılan mekânın (Akdere) genel özellikleri gözler önüne serilmiştir. İkinci olarak göçmenlerin göç öncesi toplumsal yaşantıları, onları göçe zorlayan nedenler, göç süreci ve umut mekanlarını (gecekondularını) inşa etme süreçleri gecekonduların gözünden anlatıl-

mıştır. Son olarak ise; kentsel dönüşüm süreçleri ile mekânsal ve toplumsal anlamda nasıl bir dönüşüm geçirildiği, gecekonduculuk ve apartman sakini olmanın temel ayrımı ele alınmıştır.

Sahanın ve Katılımcıların Özellikleri

Ankara'nın Mamak ilçesinin 66 mahallesinden biri olan Akdere, yaklaşık 13.500 kadar bir nüfusa sahiptir. Akdere; Kutlu, Mutlu, General Zeki Doğan, Kazım Orbay, Peyami Safa ve Türközü gibi mahalleleri de kapsayan bir alana sahipken, Mamak'ın 1983 yılında Çankaya'dan ayrılarak ilçe olmasıyla birlikte bu mahalleler Akdere'den ayrılarak ayrı birer mahalle olmuşlardır. Akdere, Ankara'nın lüks ve gelişmişlik merkezi olan Çankaya ve yoksulluk mekânı olarak bilinen Mamak bölgesi arasında kalan, her iki havayı da teneffüs eden sosyolojik anlamda önemli bir alanda yer almaktadır. Akdere Mahallesi; Kızılay merkeze 3,5 km, Kocatepe Camii'ne 3 km, Ankara'nın ve Çankaya'nın sembol yapılarından biri olan Atakule'ye 3,4 km ve Akderelilerce "çamlık" olarak bilinen ve geniş ve görkemli Ankara manzarasıyla önemli bir konumda bulunan 50. Yıl Parkı'na 1 km'lik yürüme mesafesindedir. 50. Yıl kentsel dönüşüm projesi kapsamında yapılan ve "Ankara'nın Seyir Terası" olarak bilinen bu park; 54 hektarlık alanda, Şehit Cengiz Topel mahallesinin tamamı ile Akdere ve Türközü mahallelerinin bir kısmını kapsamaktadır.

Akdere mahallesi; Çorum, Kızılcahamam, Kırşehir, Yozgat, Tokat, Sivas başta olmak üzere özellikle Ankara'nın doğusundaki birçok şehirden göç almıştır. Göçler genel itibariyle 1954-1968 arasında gerçekleşmiştir. Gecekondulular, akraba ve hemşerileri ile beraber kümelenerek çevirdikleri arsalarda beraberce uzun yıllar oturmuşlardır ve büyük çoğunluğu 1990'dan sonra başlayan apartmanlaşma neticesinde sahip oldukları dairelerinde yine beraberce yaşamaktadırlar. Halen gecekonduların ve apartmanların bir arada var olduğu mahallede katılımcılar içerisinde üç aile halen gecekonduya yaşamaktadır. Katılımcılar genel itibariyle Ankara'nın doğusunda komşu illerden göç etmişlerdir. İlk kuşak gecekonduluların çoğunun köyde doğmuş oldukları görülmektedir. Katılımcılar arasından babalarının ilk olarak şehre geldiğini söyleyenler ise genel itibariyle Ankara'da doğmuşlardır.

1950-1960 arasında Akdere'ye göçen gecekondulular bizzat gecekondu yaparken, 1960 sonrasında gecekondu kiracılığının arttığı gözlenmiştir. Halen gecekonduya yaşayan üç aile vardır ve bu ailelerden biri dışında

diğerleri gecekondularını müteahhite vermişler ve dönüşüm sürecini beklenmektedirler. Görüşmecilerin önemli bir kısmı müteahhitler vasıtasıyla dönüşüm sonrasında dairelerinde yaşamaktadırlar, fakat bir kısmı ise müteahhitlerle anlaşmışlar fakat dönüşüm süreci henüz başlamamıştır. Bu kesim ise emeklilik primleriyle aldıkları dairelerde oturmaktadırlar.

Fotoğraf 1. Gecekondu sırtlarında binalar yükselirken.

Umuda Yolculuk, Kentlere İlk Adım ve Umut Mekanları

Geleneksel, Kırsal Yaşamın Son Demleri

Akşit, kapitalist ekonomi biçiminin köylere girmesi ve köyleri dönüştürmesine bağlı olarak üç tür köyün yer aldığı bir tipoloji oluşturur. Bunlardan ilki; büyük toprak mülkiyetinin ve feodal rant ilişkilerinin olduğu köylerdir. İkincisi, küçük toprak mülkiyetinin ve birikim olanaklarının olduğu köylerdir. Üçüncüsü ise, küçük toprak mülkiyetinin yaygın olduğu ve birikim olanaklarının fazla olmadığı köylerdir (Akşit,1985, s. 93). Bu tipolojide gecekonducular üçüncü gruba girmektedir. Katılımcıların %90'ı onları göçe zorlayan ekonomik şartların temelinde topraksızlık ya da toprağın artık hane halkına yetmemesini sebep olarak göstermişlerdir.

İlk okulu bitirdik köy yerinde, sonra ne olacak? Boş kaldın mı ya evlendirirler ya koyun güttürürler ya da bekçi yaparlar. Ben okulu bitirince bana da bu teklifler geldi. Ya ben ne yapacağım köyde dedim, zaten iki kardeşiz arsa ikiye bölünse 35 dönüm kalacak o da kime yetecek, ona da mısır falan ekilirdi, o da kimseyi doyurmaz. Babama dedim, bana müsaade et ben Ankara'ya gideyim ne çobanlık ne çiftçilik istemiyorum. (Kenan, Çorum -nereden gelindiği-, 1964 -Ankara'ya göç tarihi-)

Özellikle 1950 sonrası göç dalgası başlıyor, fakat bu sürece herkes aynı şartlarda yakalanmıyor ve aynı tepkileri vermiyorlar; köydeki toprak miktarı, hane halkının nüfusu, çiftçilik dışında bir zanaat alanının olup olmamasına göre değişiyor. Mahmut ailenin ilk çocuğu olmasına rağmen, yeterli düzeyde toprağın olmaması, ailenin zaten yoksulluk içinde olması sebebiyle köyden ayrılma kararı alıyor. Ancak görüşme yapılan göçmenlerin çoğunluğunun ailenin son çocuğu olduğu görülüyor. Bu durumda köylülerin bir şekilde 1950-1960'lara kadar toprakları ile geçimlerini idare edebildikleri ve artık son çocuğa bir alan açılmadığı anlaşılıyor.

Bizim aramız yok denecek kadar azdı. Hayvancılıkla geçiniyorduk. Biz 5 kardeştik, ben sonuncuyum, artık 5 kardeş ile aynı evde geçim zorlaşmıştır, artık geçim olmuyordu. (Yusuf, Kızılcahamam, 1957)

Görüşmeciler arasından önemli bir kısmının da babası ile beraber kente geldikleri görülüyor. Babası ile beraber gelenlerin babalarının bir kısmı çiftçilik ile uğraşıyor, fakat artık hane halkına toprak yetmiyor, bir kısmı da topraksızlıktan dolayı çiftçilik yapamıyorlar ve köyde farklı zanaatlara yöneliyorlar. Bu zanaat de genellikle inşaat içerisindeki çeşitli iş kolları oluyor; sıvacılık, boyacılık, suculuk gibi.

Biz babamızla beraber geliyoruz ailecek. Biz köydeyken zaten babam sürekli gelir giderdi şehre. Bizim köyde aramız yoktu. Babam sıvacıydı, inşaat işçisiydi. (Rifat, Kayseri, 1965)

Kırsal hayat; beraber üretilip beraber tüketilen, aile içi hiyerarşinin yaşa göre belirlenmiş olduğu, ataerkil, özellikle hane reisinin baskın bir karakter taşıdığı, eşlerin akrabalar arasından ebeveynler tarafından seçildiği, geniş aile özelliği gösteren, dini ve geleneksel değerlerin toplumsal hayata yön verdiği bir karakter taşır. Eğitim olanakları yok denecek kadar azdır. Köylerde orta okul ya da lise bulunmazken, ilk okul ise köylerin çok az bir kısmında vardır.

Bizim zamanımızda dedeler, neneler birlikte otururduk. Anne-babanın dediği olurdu örneğin ben evlenecem, anne-baba karar verir kim olacak diye. Mesela Ahmet ağğanın kızı var, onlar aralarında konuşur, anlaşır. Eve gelene kadar kızı göstermezler. O günkü insanlar hep geri kafalıydı, öyle olur mu? Ben eşimi evlenene kadar hiç görmedim. (Yusuf, Kızılcahamam, 1957)

Köyde kırsal hayat, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın tamamını kuşatan bir yaşam formu üretiyor. Maddi ve manevi olan iç içe geçmiş. Kırsal yaşamda modern hayatın parçalı ve bölünmüş yapısı yoktur. Kendi içinde hem özerk bir yaşantı hem de iç dengeleri itibariyle fazla kuşatıcıdır. Bu haliyle köylülük özel hayatın ve toplumsal hayatın iç içe geçtiği, kuşatıcı, denetleyici dinamik bir yaşamı mümkün kılar.

Göç Süreci: Belirsizliğe Meydan Okuma ve Umuda Tutunma

Kırsal göçün ortaya çıkışı genel itibariyle iki sebebe bağlanmıştır. Bunlardan ilki, Türkiye’de nüfus artış hızının giderek yükselmesidir. İkincisi ise tarımsal alanda makineleşmenin artmasıdır. Hem hızla artan nüfus hem makineleşme neticesinde tarımda insan emeğine duyulan ihtiyacın azalması, kırsal alandan kentlere doğru yoğun bir akışın başlamasına neden olmuştur (Tekeli, 1982, s. 85). Bunun yanı sıra toprak mülkiyeti ve miras hukuku da köylünün topraktan ayrılmasına neden olan önemli bir etkidir. Geniş aile olarak yaşayan ve beraber ekip-biçen ve beraber tüketen köylü ailesi için toprağın bütünlüğü hem iktisadi anlamda hem de aile bütünlüğü anlamında hayati öneme sahiptir. Fakat hane reisinin ölümünden sonra toprağın çocuklar arasında paylaşılması sonucu elde kalan topraklar hanenin devamlılığını ve geçimini sağlamaya yetmemiştir. Bu süreç toprak sahibinin topraktan ve köyünden kopmasına neden olmuştur. Bazen toprağını evini barkını satarak bazen de evi barkı koruyarak ve toprağın işlenmesine bir şekilde devam ederek kentin yolunu tutmuştur.

Babam rençperdi. Ben de köyde çiftçilik yaptım fakat sonra köyde iş kalmadı, ben de kalktım geldim buralara. (Yahya, Bala, 1954)

Geçimlik tarım ile uğraşan köylü artık nüfusun çoğalması, toprağın bölünmesi ve ağır makinaların tarıma yavaş yavaş girmeye başlaması ile köyde barınmanın mümkün olmayacağını anlayarak yeni arayışlara girmiştir. Bu yönüyle kır artık köylüyü başka arayışlara doğru itmektedir. Fakat o yıllarda sanayileşme ile paralel yürümeyen kentler sanayi merkezli olarak çekici bir özellik göstermese de ithal ikame ekonomik sistem

özellikle hizmet sektöründe bir çekicilik meydana getirmiştir, fakat bu çekim oldukça sınırlıdır. Bu durumda köylü belirsizlik ve kaos ortamında bir tür umuda tutunma arzusunda.

Bizim fazlaca bir aramız olmadı için bir dolaşayım diye (çalışmak maksadıyla) Ankara'ya geldim. Biz o zamanlar çok yoksulduk, yani devlet yok-suldu. 30 lira ile köyden ayrıldım, 15 lirası ile Ankara'ya geldim. Otobüste iki Laz vardı, muhabbet oldu, iş aramaya gittiğimi söyledim, kalacak gidecek yerim yok dedim. Onlar da bizi takip et dediler. Onlar ile beraber Samanpazarı'na geldik. Onlar İstanbul'a devam edecekler ama Ankara'yı biliyorlar. Bir hana getirdiler beni, 10 kuruşa kalıyorsun gecelik, ellinin üzerinde adam var. Orada bir kişi yer temizliyor, bizim köylüye benzettim laf attım, oradan muhabbet açıldı. Yerin yurdun var mı diye sordu bana. Ben de ne yerim ne yurdum ne de işim var dedim. Buralarda pire doludur ben şuraları temizledim gel burada yat dedi. O geceyi orada geçirdik. Sabah oldu oradan çıktım nereye gideceğimi bilmiyorum, dönüp dolaşıyorum yine karşıma o heykel (Atatürk heykeli Ulus Meydanı) çıkıyor, dedim bu heykelden nasıl uzaklaşacağım. Bir taksi dolmuş var, Yenimahalle Yenimahalle diye bağırıyor, 25 kuruş verdim, bindim. (Alâeddin, Sivas, 1957)

Önemli bir kısım katılımcı ise aşamalı olarak kente geliyor. Öncelikli olarak eşlerini ve ailelerini getirmeden kendileri gelip iş ve kalacak yer arıyorlar. Bu durum onların kente daha rahat uyum sağlamalarını ve kentte daha rahat hareket etmelerini sağlıyor. Hem köydeki mevcut durum bir şekilde devam ediyor, hem de kentten bir gelir elde ediyorlar. Bu seçenek köylü için toptan her şeyi bırakıp gitmekten daha makul bir seçenek olarak duruyor. Fakat aşamalı kentleşme köyde halen bir umut gören ya da ufakta olsa bir gelir elde edebilen köylüler açısından bir seçenek oluşturuyor.

Babam çiftçiydi ben rençperdim, ilk olarak babam gelmiş şehre, gelip gidermiş, o zamanlar kıtlık varmış. Babam bir iki ay evde bir iki ay şehirde dururdu. Bizim malımız vardı, mal alışverişi yapardık, genç öküzleri verip üstünü alıyorduk. Babam öldükten sonra ben gidip gelmeye başladım şehre. İnşaatlarda çalışıyordum, iş bitince de köye anamın yanına geri dönüyordum, köyde abimler mal alıp satmaya devam ediyorlardı. Daha sonra da şehre amcamın gecekonduasına temelli olarak geldim. (Neşet, Tokat, 1955)

Köyde toprağı, malı mülkü olmayanların görece daha erken köyden koptukları görülüyor, bu kopuş mevsimlik işçilik çerçevesinde olduğu için kısmen daha uyumlu bir süreç geçirebiliyorlar.

Fotoğraf 2. Bir devrin sonu.

Yerleşim Yeri Tayini

Yerleşim yerinin belirlenmesini etkileyen faktörleri öncelikle Ankara'ya geliş tarihlerine bağlı olarak iki döneme ayırmak gerekir. 1960'lı yıllardan önce gelenler ilk olarak Ankara'nın ilk gecekondu bölgeleri olarak bildiğimiz Ulus, Samanpazarı, Kale çevresi ve Altındağ civarına yerleşiyorlar. Daha sonra ise genellikle akraba ve hemşerilerinin Akdere'de olmalarından dolayı, yaşadıkları yerlerden ayrılıp Akdere'ye geliyorlar. Katılımcıların 19'u 1960 öncesinde Akdere'ye gelirken 11 kişi 1960 sonrasında göç etmiştir.

Akdere'ye göç etmeden önce Ulus ve Altındağ merkezli gecekondu bölgelerinde kiracı olarak yaşayan ve arkadaşının önerisi ile Akdere'ye gecekondu yapmak için göçen katılımcı bu süreci şu şekilde anlatmaktadır;

Ben sene 1949'da at pazarına, kalenin dibine geldim, orada iş buldum çalıştım. Sonra evlendim, askere gittim. Askerden sonra da yine aynı yere geldim bir gecekondu kiraladım. Ben bir gün Çubuk'a lastik satmaya gittim, kalacak yer bulamadım, dışarda kaldım. Sonra vardım birisine yav hemşerim dedim, otel bulamadım benim kalacak yerim yok. O da kal burada o zaman dedi, ben gece 12'de giderim sabah 5'te gelirim. O gece orada dükkânda bir çulun üstünde yattım. Sonra bu adamı ben Ulus'ta gördüm,

gel dedim bir çay içelim. Bana sordu, sen neredesin naparsın, ben de buradayım dedim, dükkân burada ben de burada oturuyorum. Sen neredesin dedim, Akdere'deyim dedi, Akdere ne la dedim, Abidin Paşa'nın arkası dedi. Bana dedi, napıyon burada kirada, gel Akdere'ye yap gecekondu, otur. Sonra sene 1958 gittim buldum bu adamı, o bana bir yer gösterdi, arsa aldım Kayserili Mapus Osman'dan, oraya gecekondu yaptım. (Pirinççi, Kızılcahamam, 1949)

İlk olarak Akdere dışındaki gecekondu bölgelerine yerleşen bir katılımcı ise Akdere'de bulunan akrabalarının çağırması, yönlendirmesi ile bu bölgeye geçiş yapıyor.

Biz Kafkas göçmeniyiz. Babam 1954 yılında Kafkasya'dan direkt olarak Ankara'ya geliyor, Aktaş mahallesine. Orada gecekondu kirada oturuyorlar. O dönem Aktaş mahallesinde Kafkas göçmeni birkaç tanidik varmış. Daha sonra Akdere'de de bizim hemşerilerimiz var, onlar Akdere'ye çağırıyorlar, gel buraya burada sana gecekondu yaparız diyorlar. Bunun üzerine babam 1955 yılında Akdere'ye gelip gecekondu yapıyor. Ben burada Akdere'de doğmuşum. (Celal, Kakasya, 1954)

Mevsimlik işçi olarak Ankara'nın çeşitli yerlerinde çalışmış ve yaşamış olan katılımcı, hemşerilerinin Akdere'de kümelenmesi neticesinde bu bölgeye kalıcı olarak göç ediyorlar.

Babam mevsimlik işçi olarak sürekli şehre gidip gelmiş. O dönem Samanpazarı'nda pansiyonda kalırlarmış. Sonra annemi de şehre getirmeye karar verince, annemle beraber ilk olarak Dikmen tarafına gelmişler. Orada kirada oturuyorlar, daha sonra Hacettepe civarına gidiyorlar, o dönem Kayserililerin toplanma yeri orasıymış. Orada da bir iki sene kirada oturduktan sonra Akdere'deki hemşeriler arsa çevirmişler, gel sana da bir gecekondu yaparız deyip, babamı çağırışlar, 1960 yılı olabilir. (Mustafa, Kayseri, 1953)

Akdere'ye 1960 sonrasında gelenler ise, akrabalarının hemşerilerinin yanına yerleşiyor. Bu yerleşmeler daha önce şehre gelen gecekondulunun köyde geride kalan akraba, komşu ya da hemşerisini de köyden işsizlikten kurtarma çabası sebebiyle şehre davetiyle gerçekleşiyor. Bazen de köyde okul olmadığı için, kardeşinin eğitimini şehirde devam ettirebilmesi için getiriyor kardeşini. Katılımcıların bir kısmı ise tesadüfen Akdere'ye geldiklerini belirtiyorlar. Mamak bölgesi Ankara'nın doğu yüzü olduğu için ve Akdere'deki gecekonduluların neredeyse tamamının Ankara'nın doğusunda kalan şehirlerden geldiklerini göz önünde bulundurduğumuzda bu tercih anlaşılır oluyor.

Abim ailecek çalışmak masadıyla şehre gitmişti 1960'ta falan. Onlar Akdere'ye geldiklerinde de zaten bizim hemşerilerimiz varmış buralarda. Köyde ilk okul vardı ama orta okul yoktu. Okuyacaksın mecbur köyden çıkmak zorundasın. Ben de ilk okulu bitirdim okumak için abimin yanına şehre, Akdere'ye geldim. (Bekir, Çorum, 1965)

Umut Mekanları: Bir Gecede İnşa Edilen Düzen ve Kente Kök Salmak

Göçmenlerin kentlerde başlarını sokacakları bir çatı inşa etmeleri ve bunu gerçekleştirmeleri onlar için önemli bir aşamayı geride bırakmak anlamı taşır. Bu çatı ile bir özdeşim kurulur, bir sahiplenme oluşur ve artık esasında orali olunur. Bu çatının adına Gecekondu denilmiştir. Bu kavram bir soyutlama, bir mübalağa ya da başka türden bir mecaz içermez. Gecekondu isminden de anlayacağımız üzere gerçekten de bir gecede oluşturulan, birkaç günde tam anlamıyla oturulacak vaziyete gelen fakat ayakta durduğu süre zarfında asla işi bitmeyen bir yapıdır. Yani gecekondu ironik bir şekilde hem bir gecede ortaya çıkan hem de sürekli yenilemeye ve onarıma ihtiyaç duyan, umut yolculuğunun son durağı umut mekanlarıdır. Bunun yanı sıra, gecekondu eskimesi ve onarılmasından öte bir de yıkılıp yeniden yapılması meselesi vardır. Hazine arazileri bazen de özel mülkiyet üzerine kurulmuş olan gecekondu çoğu kere yıkım ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Bazen siyasal ilişkiler ile bazen de gelen görevlinin "görülmesi" ile yıkım önlenmeye çalışılmıştır. Yıkılsa bile yıkımın hemen ardından gecekondu yine bir gecede ortaya çıkmışlardır. Katılımcıların belirttiği üzere gecekonduların üçü dışında tamamı en az bir kere yıkılmıştır.

Yokluk hat safhadaydı, herkesin bir umudu var cebinde, yüreğinde o umutla geliyorlar şehre. Bir yanda çocukların da geleceği var. Ben babamdan çok iyi bilirim gecekondu olduğundaki mutluluğunu, gözlerindeki ışığı. Şehirde iki göz bir eve sahip olmak büyük başarıydı, bunu başardı babam. (Oktay, Tokat, 1961)

Gecekondu derlerdi ya, konu komşu toplanıp bir gecede yapar çıkarlardı. (Yahya, Bala, 1954)

Katılımcıların ifadesine göre gecekondu, kolektif bir emeğin ürünü olarak ortaya çıkıyor. Usta ve işçi de çalıştırıldığı olmuş fakat genel itibarıyla özellikle gecekondu sahiplerinin yoğun emeği ve bunun yanı sıra komşular ve akrabaların yardımıyla el birliği ile tamamlanmıştır. Bu dayanışma göçmenin her anlamıyla kente tutunmasının temel dinamiği olmuştur.

Celal'in babası vardı, çatıyı buna verdim ben yap diye. O çatıyı yaptı güzelce biz de duvarı yaptık akrabalarla, sonra getirdik çatıyı duvarın üstüne koyduk. (Pirinççi, Kızılcahamam, 1949)

Gecekondu "iki oda bir ara" olarak tarif edilir. Ara denen yer aynı zamanda mutfak ve banyo olarak kullanılır. İlk gecekonduların tuvaletleri dışarıdadır. Zamanla onarılan, yenilenen bir yapı olma özelliği taşıyan gecekondu hem niteliksel hem de niceliksel olarak sürekli dönüşürler. Önceleri kerpiçten yapılan gecekondu zamanla tuğla ve briket ile yenilenirler. Yenileme süreci ise artan nüfusa ve kiralanmak suretiyle ek gelir elde etme düşüncesine bağlı olarak genişleyerek devam eder.

Gecekondu nun niteliksel ve niceliksel olarak geçirdiği dönüşüm katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilir;

Ardıye vardı şurada malzemeleri oradan alırdık, taksitle de veriyorlardı, parası olan peşin alırdı, ben pazarlık yaptım aylık bin lira taksitle aldım. Eş dost yardımı ile de hep beraber önce bir oda yaptık. İlk yapılışı kerpiçtir. Benim gecekondu üç malzeme değiştirdi. İkinci odayı briket ile üçüncü yeri de tuğladan yaptım. Çoluk çocuk büyüyünce herkes bir oda istedi, gecekondu da böylelikle büyüdü gitti. (Yusuf, Kızılcahamam, 1957)

Gecekondu, çoğu zaman birden fazla aileye kucak açmak zorunda kalıyor. Bir zincir şeklinde göç devam ederken, yeni gelenler için gecekondu ve akrabalar sığınak olma özelliği taşıyorlar. Türk gecekondularının ve göçmenlerin bu özelliği onları diğer yoksulluk mekanlarından önemli ölçüde ayırıyor.

Abisi evlenince iki göz gecekonduya bir göz daha yapılıyor. Herkes bir odada yaşıyor. Bu arada halamlar da geliyor, onlar da bayağı beş-altı çocuklu bir aile. Onların gelmesiyle gecekondu yine yetmiyor ve bir oda daha yapılıyor. Duvarlar alçak bu yüzden hem karanlık hem nem oluyor, aile kalabalıklaştıkça oksijen bile problem olmaya başlıyor. Böylelikle hem duvarlar yükseliyor hem ek odalar yapılıyor. Böyle olunca üç dört ailenin bir arada yaşadığı gecekondu ortaya çıkıyor. Daha sonra halamlar çok kalabalık olduğu için evin başka bir tarafından kapı açılıyor, içerdeki bağlantı kesiliyor ve onların yaşadığı alana ayrı bir ev havası veriliyor. Babam askere gidip geldikten sonra evlenince artık amcam kendine başka bir yerde gecekondu yapıyor ve buradaki gecekonduyu babama bırakıyor. (Cenk, Sivas, 1958)

Akdere'de yaşayan göçmenlerin 1950-1960 arasında Ankara'ya göç etmiş olanların ilkin Ankara'nın ilk gecekondu bölgesi olan Kale civarında, Altındağ bölgesine geldiklerini belirtmiştik. Göçmenler iş bulmak amacıyla bu bölgeye geliyorlar ve bu bölgeden gecekondu kiralararak buralarda yaşa-

maya başlıyorlar. Daha sonra çeşitli nedenlerle Akdere'ye gelip burada gecekondularını inşa ediyorlar. İlk geldikleri yerde Aktaş, Yenidoğan ve Kale civarında gecekondularına girişmemeleri muhtemeldir ki bu bölgede artık gecekondularına uygun arazinin bulunmamasından kaynaklıdır. Bu kesim 1960 öncesi görece daha geç gecekondulaşan ve uygun arazinin olduğu Akdere'ye gelip bu bölgeye gecekondular yapıyorlar. 1960 özellikle de 1965 sonrasında gelenler ise daha çok gecekondular satın alma yoluyla bir ev sahibi oluyorlar. Yine 1960 sonrasında direkt olarak Akdere'ye gelip önce gecekondular kiralayıp daha sonra ya oturduğu gecekondularını satın alarak ya da başka bir gecekondular olarak gecekondular sahibi oldukları görülüyor.

Fotoğraf 3. Kentte köyü yaşamak.

Kentsel Mekândan Pay Almak

Kentsel mekândan pay almak ve artık kentin parçası olmak gecekondular arasında Özal tapusu olarak da bilenen Tapu Tahsis Belgesi sayesinde olmuştur. 1984 yılındaki 2981 sayılı kanun ile, oturdukları yerlerde işgalci konumunda olan gecekondular hukuki bir statüye kavuşarak gecekondularının gerçek sahibi olmuşlardır. 1990'larda ise gelişen inşaat ve apartmanlaşma sektörü göçmenler ve gecekondular arasındaki bu yasal bağı müteahhitler vasıtasıyla ortadan kaldırarak gecekondular yerlerini "modern" apartmanlara terk etmiştir.

Biz evi yaptık ama tapu yok, Özal geldi tapu tahsis belgesi verdi. Belediye başkanı vardı o da tuttu tapu verdi. Aşağı yukarı 1983 yılıydı ben tapu tahsis belgemi aldım. Yerimizi ölçtüler biçtiler 600 metre kare yerim vardı benim. Sonra bu tapuda 270 metre kareye düştü. Biri geldi balta vurdu biri geldi her şeyi budadı kala kala o kadar kaldı. Ben sağcı olduğum için solcular aşırı vurdu. (Yahya, Bala, 1954)

Tapu tahsis belgeleri alındıktan sonra imar izni açılıyor fakat apartmanlaşma süreci ve mahallenin alt ve üst yapı hizmetlerinin; yolların, parkların, çeşitli kurumların inşası başlayınca tapu tahsis belgelerindeki arsa büyüklüğü otomatik olarak düşmektedir. Tapu tahsis belgelerinin alınabilmesi için kimin ne kadar arsası olduğu mahallelerde kurulan yeminli bürolar vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu belirleme ham bir işlem olduğu için de gelişen ve değişen mahalle ölçeğine göre tapular tapu tahsis belgelerinde olandan çok daha küçük boyutlara gelmektedir.

Babam 1984 yılında tapu tahsis belgesi çıkarttı, babam o dönem bu bölgede tapu mühendisleri ile anlaşarak büro açtı (Arsa ölçümü yapan ve buna göre tapu tahsis belgesi veren yeminli bürolar). Ölçüm için herkesten 15 lira alınır. Ölçüm yapılırdı ve herkesin ne kadar arsası var belirtilirdi. Buna göre de belediye para yatırarak tapu tahsis belgesi alınır. (Orhan, Kayseri, 1958)

Üç aile dışında gecekondulular tapu tahsis belgelerinin alınmasından sonra 1990 ve 2002 arasında çeşitli zamanlarda apartmanlaşma rüzgarının etkisiyle apartmanlara geçmişlerdir. Üç aile ise halen Akdere'ye gelip inşa ettikleri o ilk gecekondularında umut mekanlarında yaşamaktadırlar.

Şimdi ben zamanında rahmetlik Turgut Özal zamanında tapu tahsis aldım. Ölçtüler biçtiler, belediyeye gidiyorsun paranı ödüyorsun, artık hak sahibi oluyorsun. Benim şimdi 400 metre kare yerim var, iki katlı gecekondu var, üstte ben altta oğlum oturuyor. Benim keyfimiz yerinde. Müteahhite verecek olduk parseldeki komşu istemedi, imza atmadı, ben de aldırış etmiyorum, olursa olur olmazsa olmaz. (Sucu, Kırşehir, 1965)

Umut Mekanlarından Apartmanlara: Gecekondulularda Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yaşamın Dönüşümü

Al Arsayı Ver Daireyi: Özel Müteahhitler Vasıtasıyla Gerçekleşen Dönüşüm Süreci

Akdere'nin içerisinde kabul edilebilecek 50. Yıl Parkı projesi Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Projenin gerçekleştirildiği alan; Akdere, Türközü, İncesu gecekondu mahallelerini kapsamaktadır. 50. Yıl projesinden sonra Akdere mahallesini de içine alan bir

proje planlanmış fakat hayata geçirilmemiştir. Akdere’de ise 1990’lı yılların başından itibaren bir apartmanlaşma süreci yerel birtakım unsurlarla ve müteahhitler vasıtasıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Akdere gecekonduluları öncesinde işgalci olarak oturdukları hazine arazisi üzerine kurulu gecekondularında, 1984 yılındaki 2981 sayılı kanundan faydalanarak tapu tahsis belgelerini almışlar ve yaşadıkları alanlar hukuki bir statüye kavuşmuştur. Bu sayede de Toki ya da Belediyeye ihtiyaç duymadan kendi imkanları ile dönüşüm sürecini başlatmışlardır.

Apartmanlaşma süreci içerisinde bizim müteahhit dediklerimiz aslında o dönem için söylüyorum sıradan adamlarımız yani fırsatçılarımız. Şöyle bir gözünü açıp gecekondulara baksan fiziki şartları ortada, hijyenik değil sağlıklı değil, dökülüyor. Buralarda yaşayan insanlar ise sürekli olarak apartmanların yanından geçerken apartman dairelerine imrenmemesi mümkün değil. İş böyle olunca da bu adamlar (müteahhitler) bu ortamları fırsat bilip değerlendirmişlerdir. (Oktay, Tokat, 1968)

Görüşmeciler arasında üç aile hala gecekondularda oturmaktadırlar. Bu ailelerden biri (Sucu, Kırşehir, 1965) gecekonduda mutlu olduğunu ve apartmana geçmeyi düşünmediğini belirtmiştir. Diğer gecekondular ise müteahhitlerle görüşmeye devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra gecekondusunu bir müteahhit ile anlaşarak terk eden ve genellikle emekli ikramiyesi ile kendilerine daire alıp apartman yaşantısına geçen aileler de (Mahmut, Çorum, 1960), (Kenan, Çorum, 1964), (Bekir, Çorum, 1965) mevcuttur. Cengiz, (Bala, 1963) ise gecekondusunu kiraya verip, kendisi emeklilik ikramiyesi ile bir apartman dairesi alıp oraya taşınmıştır. Ancak apartman dönüşümü yerine bir site dönüşümü hedefleyen müteahhitler çalışmalara henüz başlamamışlardır.

Benim 153 metre karelik tapu tahsil belgem vardı, sonra imar tapusuna geçince o 100 metre kare kaldı. Ben müteahhitle 50 bin lira borçlanarak bir daire karşılığında anlaştım. Ancak gecekondu öyle duruyor hala, bir ikisi itiraz etmiş, anlaşmamışlar. Parselde 35 kişi falan var. 52 dairelik üç dört binadan oluşan bir site olacakmış. (Mahmut, Çorum, 1960)

Akdere’de yirmi yıllık aktif bir apartmanlaşma süreci yaşanmıştır. Bu dönemde gecekondululardaki temel hedef bir dairede yaşamak haline gelmiştir. Göç sürecinde gecekonduların göçmen açısından anlamı neyse apartmanın da gecekondulu açısından anlamı odur. Bu sebepten dairenin kendilerine ne getirip ne götüreceği hesabı yapılmadan sorgusuz bir apartmanlaşma ve müteahhitle anlaşma yoluna gidilmiştir.

O dönemde gecekondulular apartmanlarda yaşamayı çok istiyorlar, gecekondu bıkışlar bu yüzden de müteahhitlerle bir pazarlık sürecine pek girilmiyor. Bunu fırsat bilen müteahhitler de tek tip projelerle apartmanları yaptılar. Fakat yaşam alanı ne olmalıdır, bir daire nasıl olmalıdır bunlar hiç planlanmadı konuşulmadı. 100 metre karelik bir yere de üç artı bir yaptılar 300 metre karelik bir yere de. Çünkü o dönemde insanların aklında sadece üç artı bir vardı. İstedikleri tek şey buydu. Bizim 200 metre kare yerimiz var bize iki daire verdiler 85'er metre kareden. Yani biz iki daire sahibi olmuş olduk. (Oktay, Tokat, 1968)

Genel olarak müteahhitler lehine gerçekleşen apartmanlaşma dönüşüm sürecinin ilk dönemlerindeki anlaşmaların %30-%70 şeklinde olduğu görülüyor. Bu oranlar apartmanın daire sayısının %70'ini müteahhidin %30'unu hak sahiplerinin alacağı anlamına geliyor. Anlaşmalar ise gecekondu bulduğu alana, alanın topolojik özelliklerine, mahalle merkezine ve caddeye olan yakınlığına göre değişebilmektedir.

Biz 1990'da apartmana geçtik, %30 ile anlaştık. Benim 375 metre kare yerim vardı. İki daire aldım. Birinde ben oturuyorum diğerinde kiracı. (Rasim, Kayseri, 1953)

Gecekondulunun apartman yaşantısına geçişi ile birlikte hem dolaylı hem de doğrudan bir gelir elde ettikleri görülüyor. Gecekondu karşılığında alınan birden fazla daire sayesinde oturulan daire dışındakinin kiraya verilmesi suretiyle gecekondu için doğrudan bir gelir kapısı oluşmuştur. Ancak gecekondu karşılığında bir daire alanlarda ise ekonomik anlamda bir etki meydana gelmemiştir.

Benim arsam 2,70 daire etti, küsuratını sattım iki daire aldım, birinde ben oturuyorum diğerini kiraya verdim, şu anda kiracı 600 liraya oturuyor. (Yavuz, Çorum, 1968)

Apartmanlar; Yüksek Gecekondu ve Modern Hapishaneler

Katılımcılar yanı başlarındaki apartman dairelerine her zaman özenle baktıklarını belirtmişlerdir. Bu özentinin altında hem gecekondu yaşantısının elverişsiz koşulları vardır, hem de apartman yaşantısı onlara göre şehirli olmanın ve toplumsal anlamda yükselmenin göstergesi olmuştur.

Akdere'de apartman yoktu, Abidin Paşa tarafı sıralı apartmanlarla çevriliydi. Apartmanlar bize çok temiz görünürdü, camlarına bakardık, renklerine bakardık, apartmanlara imrenme olurdu. (Taha, Sivas, 1967)

Zamanla gecekondulu ve gecekondulu arasındaki bağ kaybolmaya başlamıştır. Artık gecekondulular da onca zaman zorluğunu çektikleri gecekondulardan çıkıp apartmanlarda yaşamak istemişlerdir.

Gecekonduda iş bitmez, bir gün çatısı bir gün başka tarafı, apartmanlarda öyle değil tabi, her şey yerli yerinde, ter temiz. (Mustafa, Kayseri, 1953)

Gecekondulular, fiziksel anlamda apartmanların çekiciliğine ve rahatlığına bağlı olarak apartmanlaşma sürecini sonuna kadar desteklemiş ve müteahhitlere herhangi bir zorluk çıkarmamışlar ve apartmanlaşma başlamıştır. Ancak müteahhitlerin gecekonduluların “cahilliğinden” de istifade edip; kalitesiz, ölçüsüz, yalıtımsız, yaşanılabilir olmayan, muhtemelen çok da fazla ömrü olmayacak olan binalar yaptıkları belirtilmiştir.

Cebinde üç beş parası olan adamlar Akdere’de binalaşma yaptılar. Bu apartmanlar üst üste yerleştirilmiş gecekondulardan başka bir şey olmadı maalesef. Bugün bir Ümitköy’deki apartmanlar hatta Abidin Paşa’daki apartmanlar böyle mi, değil. Dönemin şartlarını fırsat bilenler işte bu üst üste gecekondulu diyebileceğimiz apartmanları yaptılar. (Oktay, Tokat, 1968)

Apartmentların niteliksiz yapısı ve işçiliğinin yanı sıra yaşam alanı anlamındaki durumları da gecekonduluları mutlu etmemiştir. Gecekondular ihtiyaç ölçüsünde kolayca büyüyen, genişleyen yapılar olmuştur. Aynı zamanda evden evlenen kişilerin ayrılmasından da sonra neredeyse geride kalanların her birinin ayrı bir odası olmuştur. Bu durum gecekondulular açısından ferahlığın ve özgürlüğün ifadesidir. Ancak apartmanlar ise üç artı bir olarak yapılmış ve metre kareleri de oldukça düşük olunca yaşam alanı oldukça daralmıştır.

Biz apartman dairesine geçiş yaptık fakat pişman olduk, bizim gecekondumuz altı artı birdi, ferahtı, manzaralıydı. Fakat apartman dairesi üç artı birdi ve bize yetmiyordu ayrıca çok kullanışsızdı. (Cenk, Sivas, 1958)

Gecekondulular için apartman yaşantısının getirmiş olduğu en büyük problem ise binalardaki ses geçirgenliği yani yalıtım problemi ve bu sebepten komşularla doğan huzursuzluklar olmuştur. Bu durum gecekondulular tarafından özgürlüğün sınırlandırılması hatta apartmanlarda özgürlüğün bitmesi olarak yorumlanmıştır.

Biz gecekondularda daha rahat hareket ediyorduk, daha özgürdük, hareketlerimizde sınırlama olmuyordu ve gürültümüzü daha rahat yapıyorduk.

Evin şeklini şemalini de daha rahat yapardık. Gecekonduyu kendimize benzetirdik, dönüştürürdük bu bakımdan gecekondu bizim için önemliydi. Ama apartmana geçtiğimiz zaman kendimizi apartmana benzetmeye başladık yani apartmana kendimizi uydurduk. İnsanları (komşuları) rahatsız etmemek adına çok sınırlı hareket etmek gerekirdi. Çok bitişik evler olduğundan apartman yaşantısı oldukça kısıtlayıcı oldu. (Hakan, Sivas, 1957)

Bunun yanı sıra apartmanlar özgürlüğü kısıtlayıcı olmaktan da öte gecekondulular tarafından hapisane olarak da tanımlanmışlardır.

Artık ben kendimi hür olarak görmüyorum, gecekonduya otururken hürdüm fakat şimdi değil. Benim her türlü meyvem her türlü ağacım vardı. Ben her akşam bahçemde mangalımı yakar oturdum. Apartmanda nefes bile alırken iki kere düşünüyorsun. Bugün apartman demek hapisane demek. (Yavuz, Çorum, 1968)

Apartmentların kalitesizliği ve apartmanlarda özgürlüğün olmamasından kaynaklı problemler gecekonduya apartman yaşantısına geçen gecekonduluların en çok şikâyet ettikleri konu olurken, asıl sıkıntısını çektikleri ve apartmana geçişteki pişmanlıklarının sebebi doğa (bahçeler, ağaçlar, hayvanlar) ile olan ilişkilerinin bitmiş olmasıdır.

Gecekondu yaşantısında doğa ile iç içedir insan. İnsan doğayı dönüştürür, doğa da insanı. Ağacını sularsın ondan meyve alırsın, hayvanını beslersin ondan yumurta alırsın, bahçende oturursun, ayağın toprağa değer. İnsan doğayı hisseder. Ancak apartman yaşantısında bunların hiçbiri yok, olmadığı gibi doğa ile ve kendin ile kopuyorsun ve apartmana yani duvarlara benziyorsun. (Hakan, Sivas, 1957)

Halen kendi yaptığı gecekonduya yaşayan ailelerden biri olan Sucu, (Kırşehir, 1968) gecekonduya önündeki bahçesini hiçbir şeye değişmeyeceğini belirtmiştir. Torunları parka gitme ihtiyacı duymazken burada, bahçelerinde gayet güzel zaman geçirebilmektedirler. Oğlu ise bir kuşçudur ve kuş uçurtmaktadır. Kuş dışında, ördekler, tavuklar ve bir de köpekler vardır. Oğul "hocam ben şimdi apartmana geçtiğimde nasıl zaman geçirebilirim dört duvar arasında, geçiremezsin ve stresini atamazsın bu defa da karınla çocuklarınla uğraşırsın, olacak şey budur, e bu da seni mutsuz eder, kuşlar benim bütün stresimi alır" diyerek aslında insanın doğayla iç içe olmasının kültürel ve toplumsal sonuçlarından da bahsetmektedir. Gerek apartman yaşantısına geçenlerin gerekse halen gecekonduya yaşayanların gecekondu ve apartman yaşantısındaki temel ayrım odağı doğa ile sürdürülen ya da koparılan etkileşim olmuştur. Doğa ile

etkileşimin kopması ise insanın özgürlüğünün kaybolması olarak yorumlanmıştır.

Fotoğraf 4. Yüksek gecekondular, modern hapisaneler.

Geçmişe Özlem; Komşuluğun ve Toplumsal İlişkilerin Dönüşümü

Göçmen için gecekondular mekânı bir zorunluluktur. Kentte özellikle Ankara’da orta sınıf için dahi bir konut sorunu ortada dururken göçmenin gecekondular dışında bir şey hayal etmesi ya da bir alternatif araması düşünülemezdi. Göçmen gecekondulara sarılmış, gecekondular da göçmeni sahiplenmiş ve onları bu günlere taşımıştır. Bu sebeple gecekondular umudun korunduğu, beslendiği, yaşatıldığı mekanlar olmuştur. Ancak gecekonduların gecekondularından vazgeçip, apartmanın büyümesine kapılması da çok kolay olmuştur. Çünkü gecekondular toplumsal mekânın dönüşümünün aynı zamanda toplumsal ilişkileri ve toplumsal kültürü de dönüştüreceğini düşünmemiştir. Onlar için asıl mesele apartmanın rahatlığı ve daha önemlisi dönüşüm sürecinden sonra elde edecekleri artı bir daire ile oluşacak ek gelirdir. Lefebvre’ye göre (2014), şehrin kullanım değerine sahip olması gerekirken özellikle sanayileşme sonrasında ortaya çıkan metalaşma şehrin de dönüşümüne neden olmuştur. Değişim değeri mekândaki toplumsal yaşantının değer kaybına uğramasına yol açmıştır. Kent yaşamının özü toplumsal ve toplumsallık iken ve yerleşme amaçlı

inşa hedeflenirken artık ekonomik rasyonalite kentte etkili olmaya başlamıştır. Harvey'e (2016) göre de mesken alanlarının farklılaşması, çünkü kapitalist toplumların bir özelliği olarak toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi söz konusudur. Yaşanılan alan, mekân bireylerin bütün toplumsal ilişkilerini, tüketim alışkanlıklarını etkileyen bir sosyal etkileşim ortaya çıkarmaktadır.

Bu rasyonalite gecekonducuları da kuşatmıştır, ancak onlar ortaya çıkan kendilerine yabancı bu toplumsal ilişki ağı içerisinde mutlu değildir. Apartman yaşantısı içerisinde doğa ile olan etkileşimlerinin kopması ve toplumsal ilişkilerdeki yabancılaşma ve yalnızlaşma da pişmanlıklarının temel sebebini oluşturmaktadır.

Benim kahve alışkanlığım yoktu ama komşularım vardı. Hafta sonları sabah çıkarıldık evden ancak akşam geri geldik. Akşamları da genellikle komşulara giderdik, başka yapacak bir şey yoktu. Sırasıyla gider geldik, bazen onlar gelirdi bazen biz giderdik. Güzel sohbetler edilirdi, şakalar yapılırdı, çay içip mısır patlatılırdı. Şimdi bunların hiçbiri kalmadı, keşke gecekondularımız geri gelebilse. (Yaşar, Çorum, 1962)

Gecekonduyunun gözünü seveyim ben; insanlık da orda Müslümanlık da orda. (Tahsin, Beypazarı, 1957)

Dayanışma kültürü ve komşular ile kurulan yakın ilişki gecekondu yaşantısının temel özelliğini oluşturur. Dayanışmanın ortaya çıkışı akrabalık ve hemşerilik gibi köke ve kökene dayalı ilişki ağı olsa da gecekonducuların süreç içerisinde dayanışma ve yardımlaşmaları gecekondu paydası etrafında şekillenmiştir. Dayanışmanın dinamizmi ortak kader paylaşımına dönmüştür. Buna bağlı olarak da komşuluk ilişkileri yani mekânsal ilişki ve mekânsal yakınlık dayanışmanın özünü oluşturmuştur. Gecekonducular komşuları ile iç içe bir yaşantı sürdürmüş hem iyi günde hem kötü günde birbirlerinden desteklerini esirgememişlerdir ve bu ilişki biçimi göçmenin kentte yalnızlaşmasını ve yabancılaşmasını önlerken, aynı zamanda da birbirlerine ekonomik anlamda ayakta kalmalarını sağlayacak maddi desteklerde de bulunmuşlardır.

Bende olmazsa sende olurdu, komşular her zaman birbirlerine yardım ederdi, beraber yenir içilirdi çoğu zaman. (Tahsin, Beypazarı, 1957)

Apartmanlar ile hem özgürlük bitirildi hem de komşuluk ilişkileri ve komşu kavramı çok zarar gördü. Çocuklar ses yapmasınlar, komşuyu rahatsız etmesinler diye sürekli uyarıldı, sürekli müdahale edildi oyunlarına,

davranışlarına. Çocuklar çevreye zarar vermesin kültürüyle sesli oyunlardan, gürültülü aktivitelerden uzak tutarken çocuklar tabletlere, televizyonlara hapsedildi. Böyle olunca çocuk bir başkasına ihtiyaç duymak yerine tabletine, oyun konsoluna, televizyonuna ihtiyaç duymaya başladı ve benim tabletim benim oyunum diyerek, biz kavramı beraberlik kavramı, komşuluk kavramı unutuldu ve sadece ben ve sen ortaya çıktı. Komşu kızar, komşu şöyle yapar demek suretiyle çocuklara komşunun korkunç bir şey olduğunu söylemiş oluyoruz, bilerek ya da bilmeyerek. (Hakan, Sivas, 1957)

Gecekondu hayatında mahallelinin birbirlerine yettiği, her durumda yardımlaşmaları ve sağlık sorunlarını dahi kendi içlerinde, kendi imkanlarıyla çözdükleri görülüyor.

Gecekondu zamanında düğünde de cenazede de insanlar birbirlerine yardım ederlerdi. Sevgi ve saygı o dönemde çok önemli değerlerdi. O zamanlarda kadınlar bile farklıydı, abim evin önünde arabanın el frenini çekmeyi unutmuş, arabaya yürümeye başlamış ve o anda Fatma teyze hemen koşup arabaya omuz vermiş ve abime yetiş diye bağırmış. Sonra bir de Numan amca vardı, sağlık memurluğu yapardı mahallede fakat memur falan değildi, belki lise mezunu bile değildi, küçük bir yazıhanesi vardı orada tüm mahalleliye bakardı, ücret de istemezdi. (Celal, Kafkasya, 1954)

Gecekondu ve apartman yaşantısına dair ekonomik anlamda da bir kıyaslama yapılmıştır. Gecekondu zamanında yoksulluğun olduğu, apartman hayatında daha zengin oldukları fakat daha mutsuz oldukları belirtilmiştir.

Hayat o zaman (gecekonducularda) bambaşkaydı, yoksulluk vardı ama hayat güzeldi. O zamanlar ihtiyaçlarımız da yoktu, kendimize yeterdik, bugün daha zenginiz ama daha çok ihtiyacımız var. Her gün bir şey almak gerekiyor. (Kemal, Yozgat, 1940)

Katılımcılar arasından iki kişi ise çocukları evlendirdikten sonra apartman yaşantısını terk etmek istediklerini belirtmişlerdir. Ramazan, köye dönmeyi düşünürken, ekonomik anlamda görece daha iyi durumda olan Kazım ise şehirde müstakil bir ev yapmayı ya da satın almayı düşünmektedir. Görüşmecilerin çoğunluğu apartman yaşantısını istemeyip gecekonduyu özlediklerini belirtmektedir, fakat hareket kabiliyetleri olmadığı için iş işten geçti diye düşünmektedirler.

Gecekondu zamanında araba yoktu kimsede, bende vardı, yeri gelirdi gecenin bir yarısı komşu çıkar gelirdi çocuğu hastalanmış hemen götürürdüm hastaneye, zevkle yapardık, komşu da acaba götürür mü diye düşünmezdi.

Benim bir dairem var oğlanı evlendirip oraya yerleştirip ben köye dönmeyi düşünüyorum, o yaşıntıyı daha çok seviyorum. (Ramazan, Ş. Koçhisar, 1956)

Apartman yaşantısı bin defa gecekonduyu arattırıyor. Komşuluk, arkadaşlık o kültür yok. Apartman yaşantısı rahat mı dersen, yok rahat değil. Gürültü, patırtı. Azıcık bir gürültü yapsan yukarıdan duyuluyor. Ben müstakil bir ev alıp orada yaşamak istiyorum. (Kazım, Akyurt, 1956)

Apartman yaşantısını ise en çok kadınların tercih ettiği görülmektedir. Özellikle gecekondu yaşantısında soba faktörünün kadınları çok yorduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra ne kadar temizlik yapılsa da gecekondu nun tam anlamıyla temiz olmadığından dem vurulmaktadır. Bu sebeplerle apartman yaşantısı gecekondu lular için bir yaşlılık ve kadın mekânı olarak görülebilir. Halen gecekondu da yaşayan Sucu (Kırşehir, 1968) ve oğlu apartman yaşantısını istemediklerini özellikle belirtmekte ve gecekondu larda mutlu olduklarını söylemektedirler. Ancak Sucu'nun eşi, gecekondu da yorulduğunu ve artık apartman yaşantısına geçmek istediğini belirtmiştir.

Aslında ben de istemem apartmana geçmeyi yani burada karışan yok eden yok istediğin hareketi yapıyorsun, komşular bize imreniyor. Fakat artık soba yakmaktan ben de amcan da bıktık, zaten benim dizimde platin var, yürümekte bile zorlanıyorum. Hem apartman daha temiz oluyor, temizlediğinde temizlik yaptığın belli oluyor. (Sucu'nun Eşi, Kırşehir, 1968)

Sonuç

Bu çalışmada, Wacquant'ın etnografik çalışmaları ve karşılaştırmalı analizleri ışığında gecekondu luların ve gecekondu luların tarihsel anlamda sosyo-ekonomik özellikleri ele alınmıştır. Modernleşmenin en önemli sonuçları olarak görülebilecek birbirleriyle bağlantılı sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak dünyanın her yerinde Wacquant'ın kent marjinaleri dediği; dışlanmış, yaftalanmış, itilmiş, yoksulluk kümeleri ortaya çıkmıştır. Toplumların özel yapılarına ve tarihlerine bağlı olarak ise biçim değiştirmişlerdir. Görüldüğü gibi bazı bölgelerde ırksal, etnik bir kümeleme ortaya çıkarken bazı bölgelerde sınıfsal, yapısal ekonomik dönüşümlerin ürünü olarak belirginlik kazanmışlardır. Ancak kent yoksulluğunun evrimi neredeyse bütün dünyada ortak özellikler gösterir.

Umut mekanları vasıtasıyla kentte varlık kazanan göçmen açısından kentli olmak, kentin bir parçası olmak ancak 1980’li yıllarda gerçekleşecektir. Mekânsal hareketlilik ile gecekonduluları kentin orta sınıfının bir parçası haline getiren ve onları yoksulluk mekanlarından (gecekondulardan) ayırarak apartmanlara taşıyan süreç 1984 yılındaki 2981 sayılı kanun ile başlamıştır. Bu kanun kapsamında halen kentlerde işgalci konumda olan gecekondulular önce tapu tahsis belgelerini almak suretiyle daha sonra da imar tapusu ile birlikte apartmanlaşma (kentsel dönüşüm) sürecine girmişler ve aşağı yukarı 30 yıllık süreç sonunda onlar için en önemli amaç olan apartmanlaşma gerçekleşmiştir. Bu süreç aynı zamanda gecekondunun getto ve banliyöden tarihsel olarak farklı evrimleşmesine de işaret eder. Getto, banliyö ve gecekonduların her ne kadar kentsel tabakalaşmanın en altında bulunan toplumsal kümeler olmaları ve bu mekanların bir tür damgalanmış mekanlar olmaları sebebiyle ortak yanları bulunsa da ortaya çıkış süreçleri, temel nitelikleri ve toplumsal ve ekonomik yapıları açısından önemli farkları vardır. En önemli farklılık ise, neoliberal dönemin getto ve banliyöleri kentin ileri marjinallerine dönüştürürken bu dönem Türkiye’de kimi politik (imar affı) ve yapısal etkiler sonucunda gecekondulular açısından apartmanlaşma ve kentin orta sınıflarına dönüşme süreci olarak ortaya çıkmasıdır.

Bu araştırmada, gecekonduların bir yapısal dönüşümün sonucu olarak ortaya çıktıkları ve göçmenlerin belirsizlik ve kaos içerisinde zorunlu olarak kırdan kente doğru bir akış gösterdiklerinden hareketle gecekondular “umut mekanları” olarak nitelendirilmiştir. Umut mekanları kente kök salmanın ilk nüveleri olmuştur. Umut mekanlarının ortaya çıkmasındaki akrabalık ve hemşeriliğe bağlı olarak gelişen dayanışma, çalışmalarda (Sewell, 1964; Yasa, 1966; Gökçe 1971; Drakakis-Smith, 1976; Pınarcıoğlu ve Işık, 2013) sıklıkla vurgulanmıştır ve bu çalışmada da bu dayanışmanın izlerine rastlanmıştır. Ancak bununla birlikte ortak mekân kullanımının doğurduğu sosyolojik birlik mekâna dayalı bir tür toplumsal dayanışmanın ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Ekonomik alanda da benzer dayanışmanın sürmesi gecekonduların iş bulmalarına ve çalışma süreçlerine etkide bulunmuştur. Aynı zamanda gecekonduların aralarındaki bu dayanışma işsizlik ve kriz dönemlerini atlatmalarının anahtarı olmuştur. Ayrıca gecekonduların sahipliği, göçmenin kentte kendisini güvende hissetmesini ve kenti ve gecekonduyu evi olarak görmesini kolaylaştırmıştır.

Gecekondu çalışan, kentin imkanlarından faydalanıp tıpkı bir kentli gibi apartman yaşantısına geçmek istemektedir ve bunu başaracaklarına inanmışlardır. Gecekonduluların yoksulluk kültürünün izlerini taşımadıkları görülmekle birlikte bu yönüyle de Batı'daki yoksulluk mekanlarından keskin bir şekilde ayrılmaktadırlar. Gecekonduluların özgün niteliklerinden biri de kır ile irtibatın, kültürel ve ekonomik anlamda ilişkinin devam ettirilmesidir. Kentte meydana gelen işsizlik ve ekonomik yetersizlik durumlarında köy yardımcı bir unsur olarak işlev görmüştür. Ayrıca kır ile kent arasındaki ekonomik ve toplumsal alışveriş bir anlamda köyün modernleşme sürecinin de önemli bir ayağı olmuştur (Keyder ve Yenal, 2013). Karpat, (2003) göçmenin köy ile ilişkilerinin devamlılığı ve köye karşı besledikleri empatik duyguların önemine vurgu yapar. Belirli bir köyden gelenlerin kentlerde köy adına kurdukları dernekler göçmenin köy ile ilişkisinin yoğunluğunu yansıtır. İç göç ve kentleşme bu yönüyle dolaylı olarak köylerin de kalkınmasına etkiye bulunmuştur.

Gecekondulular çalışma konusunda çok isteklidirler ve kentte var olabilmenin, ailelerine bakabilmelerinin yolunun yoğun bir çalışma temposundan geçtiğinin farkındadırlar. Bu sebeple ne iş olsa yapmışlar, gündüz farklı işlerde gece farklı işlerde çalışmışlardır. Şenyapılı'ya göre (1981) gecekondu kentsel ekonomi içerisinde çok hareketlidir, bu hareketlilik gecekondulunun kentte barınmasının anahtarı olurken, gecekonduyu kentsel çevre içerisinde dinamik tutmuş ve ekonomik anlamda da beslemiştir. Gecekondu bu yönüyle emeğin bir tür mekânsal ifadesidir. Gecekonduluların daha çok iş merkezlerine yakın alanlara konumlanması onların çalışma ve iş hayatı merkezli olarak yapılandıklarını göstermektedir (Şenyapılı, 2004). Göçmenlerin yoğun işsizlik ve yetersizlik içerisinde kıldan kopup kente çalışmak amacıyla gelmeleri, yaşanan alanların da emek mekanları olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. İlk defa Rex ve Moore tarafından ortaya atılan "konut sınıfları" kavramı (Akt. Erder, 1996, s. 21) kent mekanını sınıfsal bir ilişki içerisinde ele almış ve toplumsal eşitsizliklerin kentlerdeki mekânsal yansımaya odaklanmışlardır. Castells de (1977), kent mekanını toplumsal yeniden üretim ve tüketim mekanları olarak ele almasıyla kapitalizmin mekânsal kurgusu üzerinde durmuştur. Bunun yanı sıra gecekonduluların değişen ekonomik sistem içerisinde, ithal ikameci ekonomik modelin ucuz emek ihtiyacını karşılayan en önemli toplumsal grup olarak kendilerine yer bulmaları Türkiye'de gecekonduluların işçi mekânı, ya da emek mekânı olarak ortaya çıkmalarına sebep olmuştur.

Gecekonducular kentsel dönüşüm sürecine her zaman olumlu bakmışlar ve apartmanlaşmayı istemişlerdir. Özellikle özel müteahhitler aracılığı ile gerçekleştirilen dönüşüm süreci, gecekondu yerine ortalama iki ya da üç dairenin gecekonduya kalması ve dönüşümden elde edilen dairelerin getireceği gelir düşünülerek gecekonducuların neredeyse tamamının istediği bir süreç haline gelmiştir. Ayrıca gecekondu açısından apartman her zaman imrenilen ve arzulanan bir yaşam mekânı olmuştur. Onlar için apartman; kentli olmanın, saygın olmanın, modern olmanın bir göstergesi haline gelmiştir. Gecekondulunun apartmana geçmesi hem gecekondu hem de toplumsal çevre açısından prestij ve statü kazanımı anlamı taşımaktadır. Bunun yanında gecekondu yaşantısının zorluğu ve hijyenik olmaması gibi sebeplerle apartmanlaşmanın istenen bir şey olduğu görülmüştür. “Gecekonduyunun işi bitmez, elimizden çekiç düşmez” diyen gecekondu, apartman yaşantısıyla daha temiz ve ferah bir yaşamı hayal etmektedir, bunun yanı sıra özellikle kışın soba yakmanın yaşlandıkça en önemli problemlerden biri olduğu görülmektedir. Ergan ve Şahin’in çalışmalarında da gecekonducular; daha iyi bir çevrede yaşama, temiz evde oturma, soba derdinden kurtulma, parkı yolu olan bir mahallede yaşama gibi nedenlerle kentsel dönüşüm projelerini istediklerini belirtmişlerdir (Güngör ve Şahin, 2007).

Ancak dönüşüm sonrasında apartman yaşantısı gecekonducular için rahatlık ve temizlik gibi belirli türden beklentileri karşılamış olsa da mekânsal dönüşüme bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal ve kültürel çevre onlar için hayal kırıklığına neden olmuştur. Özellikle komşuluk ilişkilerinin sınırlı bir iletişim ve etkileşim seviyesine inmesi ve neredeyse sonlanması gecekonducular için en büyük problem alanını oluşturmaktadır. Gecekonducuların kent içerisinde sürdürmüş oldukları kırsal, birincil ilişkiler mekânsal dönüşüm ile birlikte kentsel, ikincil ilişkilere dönüşmüştür. Kentsel dönüşüm süreçlerinin, apartmanlaşmanın yerinde yapılması ve esasında çevresel faktörlerin değişmemesi toplumsal ve kültürel ilişkilerin dönüşmesine engel olamamıştır. Bu dönüşüm gecekondu için derin bir hüznün ve geçmişe dair özlem barındırır. Çünkü kentlerde gecekonducuların varlığının temel dayanaklarından biri olan yoğun dayanışma ağının sergilendiği cemaat ilişkileri dönüşüme uğramıştır.

Extended Abstract

'Re-thinking Squatter Houses with Wacquant; Social and Spatial Transformation in the Spaces of Hope

*

Ferhat Arık
Hatay Mustafa Kemal University

In this study, the economic and social transformation that took place in Turkey after 1950s is discussed. Squatter houses and squatters are placed in the center of the discussion. In the aftermath of the Second World War, as it is the situation in Turkish cities, there emerged poverty neighborhoods that are part of the modernization process in all over the world. Their names, social and spatial structures vary from country to country, and have the lowest level of urban space hierarchy. These places are called Jacale in Mexico, Macambo in Brazil, Favela in Argentina, Gourbeville in Tunisia and Bustee in India. These settlements are differentiated in parallel with their position in the modernization process of the country, their historical and social conditions, ethnic and class status, and the diversity of their political structures. Loic Wacquant has subjected the ghetto and suburban settlements to a comparison based on these historical and social conditions. In his study entitled "Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality", Loic Wacquant draws a detailed picture of the African-American ghettos in the US and the working-class suburbs of France. And he is pointing out the differences of the structures of these two city marginalities. He also refers to the regional and cultural autonomy of urban marginality. Therefore, he notes that in the analysis of urban marginality, class, state and space characteristics of societies should be considered within the historical context.

While Wacquant tries to form the ideal type of advanced marginality over the "ghetto" and "suburban" settlements in his study "Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality", this study intends to provide a contribution from the perspective of Turkey. Therefore, squatter houses were discussed based on the research that Wacquant uncovered the

similarities and differences of ghetto and suburbs with all aspects such as spatial, social, class, and ethnic. In the study, the migration story of the shanty houses, which became an important phenomenon of the country as a result of the social and economic transformation, were examined. In the study, the migration story of the squatters, which became an important phenomenon of the country as a result of the social and economic transformation, were examined. Moreover, the economic, social and cultural transformation process they experienced in the cities along with their economic activities, class relations, integration with the city in the social and spatial sense as well as the processes of urban transformation have been tried to be understood from the perspective of the migrant. This story of the squatter and its relationship with the ghetto and suburban settlements is revealed.

The research was conducted with qualitative research design. In this study, the universe of the research consists of squatter families which are formed as a result of the rural migration that took place partly in the 1940's, but reached to its peak with the social and economic transformation of the 1950's. In this context, the universe of research is the Akdere district of Mamak, where both the first wave of migration was received and the most intense squatting took place in Ankara. The research sample consists of 30 people (household heads) who settled in Akdere as a result of migration and lived there since. The research data consist of in-depth interviews, field notes and historical documents. Data are analyzed using MAXQDA-11 which is a software program that serves to store, edit, encode and interpret the data.

The research findings are handled by three main headings and sub-themes. Firstly, "general characteristics of the field and participants" are stated. Secondly, migration process and squatting process are dealt with within the framework of "journey of hope, first steps to cities and spaces of hope". Finally, the social, cultural and spatial transformation of the squatter, who moved from squatter houses to apartments, within the framework of "from the spaces of hope to the apartments: the transformation of socio-economic and cultural life of squatters".

As a result, Wacquant's study shows that the main distinction that constitutes exclusion in the US ghetto is ethno-racial, while in the French suburbs there is a class marginalization. These regions are reactionary to the other side of the city and are in violent clashes against others. They build their identities over the other party. That is so because the inhabitants of these areas were labeled and accused. Squatters can be evaluated based on neither ethnic nor class category alone. However, the squatter house is a spatial reflection of

some kind of labor, and therefore it exhibits a more class related view. At the same time, solidarity networks and the relations of *hemşehrilik* (favoring someone because of being from the same place) have also brought them into the spatial manifestation of a certain community and identity. Even though there are traces of accusation and labelling against the migrants living in the squatter houses, squatters are always at peace with the other side of the city. Both in spatial, and social and cultural senses, “urbanite” has been the one being sympathized and attire or even the speech of the urbanite has been emulated. The effort to resemble the urban one (wearing a shalwar at the bottom and wearing a tie at the top) has often been the subject of humor. In this respect, the squatter houses deviate from the ghettos and suburbs. The most important feature that differentiates Turkish squatter houses from other areas of poverty and outcasts is the struggle, hope and effort of the squatters in order to become urbanized. Although the ghetto, suburb and squatter houses, which are the social and spatial constructions in the lowest level of the city, have similar characteristics because of being labeled and being places of poverty, they include significant differences in the processes of emergence, basic qualities and social structures. The main point of this difference is that while neoliberal era is converting ghettos and suburbs to the city's advanced marginals, two main factors that provide squatter's urbanization in historical process, their economic and social integration with the city and prevent marginalization has emerged.

The first of these factors is “import substitution” economic model, which is related to the economic transformation of the country. Import substitution model means to provide protection for industrial activity in order to establish and develop industrial sector which has not yet developed in the country. The labor force potential that modern industry can use is constituted mostly by squatters. While the migrants became a part of the city through the squatter houses, the cheap labor-based functions of the residents of the squatter houses in the import-substitution economic system led them to gain an important position in the economic system and to hold onto the city.

Secondly, after the 1980s, the neoliberal rise and shrinkage in the size of the welfare state, zoning amnesty in the same period, and increasing construction of apartment blocks with the urban renewal in connection with the zoning amnesty prevented the unfavorable outcomes of the declining welfare state and the marginalization of the squatter houses. On the contrary, they opened the way for squatter population to become middle class. Neoliberal policies and the shrinking of the welfare state are not enough to transform

squatter houses into spatial units in which advanced marginality appear in Turkey. However, issues such as "neoliberal urbanization", influx of refugees, the emergence of places that are abandoned for urban renewal as centers of prostitution, theft, and crime should be reconsidered. These topics come out as the structures that ought to be reconsidered in the context of sociology of advanced marginality which is in line with the recommendation of the Wacquant.

Kaynakça/References

- Akşit, B. (1985). *Köy, kasaba ve kentlerde toplumsal değişme*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Akşit, B. (1998). İçgöçlerin nesnel ve öznel toplumsal tarihi üzerine gözlemler: Köy tarafından bir bakış. *Türkiye'de iç göç konferansı bildiriler kitabı* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Arlı, A. Göker, E. (2014). Kent sosyolojisini Bourdieu ve Wacquant ile düşünmek. *Co-gito Dergisi*, 76: 121-138. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Castells, M. (1977). *The urban question; A Marxist Aproach*, London: Edward Arnold
- Creswell, J.W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün; S.B. Demir Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Drakakis-Smith, D.W. (1976). *Slums And Squatters in Ankara, 1976*, Liverpool: The Town Planning Review.
- Erder, S. (1996). *İstanbul'da bir kent kondu; Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erman, T. (2016). *Mış gibi site; Ankara'da bir TOKİ-gecekondu dönüşüm sitesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökçe, B. (1971). *Gecekondu gençliği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Gökçe, B. (1993). *Gecekonducularda aileler arası geleneksel dayanışmanın çağdaş organizasyonlara dönüşümü*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Güngör, N., Şahin, B. (2007). Kentsel dönüşüm projesi kapsamındaki hacılar mahallesinde yaşayanların bu projeye bakışları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24/1, 83-106.
- Hart, W.M.C. (1969). *Zeytinburnu gecekondu bölgesi* (N. Saran, Çev.). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Harvey, D. (2016). *Kent deneyimi* (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M.M. (2013). *Nöbetleşe yoksulluk, Sultanbeyli örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi (1964). *13 Büyük şehirde gecekondu*. Ankara: Gecekondu ön çalışmaları 7.

- Karpat, H.K. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm* (A. Sönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kartal, S. K. (1978). *Kentleşme ve insan*. Ankara: Doğan Basımevi.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz tarımın sonu; Küresel iktidar ve köylülük*. İstanbul, İletişim Yayınları
- Kongar, E. (1973). Altındağ gecekondu bölgesi: Ankara. *Amme İdaresi Dergisi*. 6/3, ss. 109-138.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öğretmen, İ. (1957). *Ankara'da 158 gecekondu hakkında monografi*. Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sewell, G.H. (1964). *Squatter settlements in Turkey: Analysis of a Social, Political, and Economic Problem*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Şenyapılı, T. (1978). *Bütünleşmemiş kentli nüfus sorunu*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Şenyapılı, T. (1981) *Gecekondu: Çevre işçilerin mekânı*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan gecekonduya; Ankara'da kentsel mekânın dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de kentleşme yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Wacquant, L. (2012). *Ruh ve beden: Acemi bir boksörün defterleri* (N. Ökten, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Wacquant, L. (2014). Marginality, ethnicity and penalty in the neoliberal city: An analytic cartography. *Ethnic & Racial Studies* 37 (10): 1687-1711.
- Wacquant, L. (2015). *Kent paryaları: İleri marjinalliğin karşılaştırmalı sosyolojisi* (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Yasa, İ. (1966). *Ankara'da gecekondu aileleri*. Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yörükcan, T. (2006). *Gecekondu ve gecekondu bölgelerinin sosyo-kültürel özellikleri*. 3. Basm. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ferhat Arık Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. Yine aynı üniversite ve bölümde başladığı bütünleşik doktora eğitimini 2017 yılında tamamladı. Halen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün akademik kadrosundadır.

Ferhat Arık graduated from Sociology Department of Hacettepe University. He accomplished the integrated PhD degree on Sociology from the same University in 2017. He is currently a faculty member at the Sociology department of Hatay Mustafa Kemal University.

E-mail: frhtark@gmail.com